

ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ

ԿՈՐԻՒՆ, ՎԱՐՔ Ս. ՄԱՇՏՈՑԻ

ՆԿԱՑՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջերս Վիեննայի Միսիթարեան տպառանէն առանձին հատորով հրապարակ եւլաւ Կորիւն Վարդապետի Պատմութիւնը Վարուց Ս. Մաշտոցի, Հ. Ն. Վ. Ակիննեանի ներածութեամբ և ծանօթութիւններով: Բաւական աշխատուած գործ մըն է սա, որ կը գրաւէ 180 մեծագիր էջիր: Նկատի ունենալով Կորիւն Վարդապետի երկին մեծ կարեռութիւնը, աւելորդ չենք համարիր տալ այստեղ քանի մը հակիրծ նկատողութիւններ Պեր: Հ. Ն. Ակիննեանի կատարած աշխատանքին առընչութեամբ:

1. — Էջ 1, տող 1, բառ առաջին: — «ԶՓորգումայ», զոր Հ. Ակիննեան իր կողմէ դրած է բնագրի «ԶԱՆՔԱՆԱԳԵԱՆ»ին տեղ: Զեռագիրներու միաձայնութիւնն ոչի՞ իր բերած պատճառաբանութիւնը անբաւարար է արդարացնելու կատարուած այս փոփոխութիւնը:

2. — Էջ 3, տող 3: — «Նաւակաց», զոր Գ. Ֆնտգլեանի^(*) ուղղած էր անուակեացու Հ. Ակիննեան չէ իւրացուցած այս արդարացի սրբագրութիւնը և պահեր է անաւակացու: Նախընտրելի էր «Նաւակեաց» ընթերցումը, որ կը պաշտպանուի Կորիւննան նմանակերտ բառերու ջոկատով մը: — աշխարհակեաց, գալանակեաց, երկրակեաց, լեռնակեաց, վշտակեաց:

3. — Էջ 9: — Հ. Ակիննեան կը յայտնէ

(*) Վարք Մատոցի, Երևանագէմ, 1930:

գոյն ձեւը փորձութիւններէն հեռու մեալու — աղօթքն է որ մեզ կը գօտեպնդէ: Այն աղօթքը զոր Տէրը սորվեցուցած էր իր աշակերտներուն, ուն մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա ի չարէն, զի գու է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանսօ:

ԶԱՀԻՆ Ա.Բ. Զ.

թէ բնդարձակ հատուած մը փոխադրած է ժէ, 5: Այդ փոխագրութիւնը անհրաժեշտ չէ և ոչ ալ հիմնուած է ու ու է հաստատուն փաստի վրայ:

4. — Էջ 11: — Մաշտոցի հայրը, եւրանելի Վարդանը, բռնագրօսիկ ճիշով մը Հ. Ակիննեան կ'ուզէ նոյնացնել Պապի հարուրդիր Վրիկին հետ Այս նոյնացումը զըլիովին անձակ է և չէ կոթնած ու ու է ապացոյցի:

5. — Էջ 19: — Բնագրի Բարիլաս անուան ուղղումը Պակիցաս, փոխանակ ալլոց որդեգրած Բարիլաս կոչման, աւելի հաւանական կ'երեւի թէ ժամանակագրական և թէ գրչագրական տեսակէտէ:

6. — Էջ 30: — Աերթեալ իջանէր յուտաստակն Պողթան, յառաջին գաստակերտն իւրա: Հ. Ակիննեան վերականգնած է ոստաստակ բառը, որ արդէն տեղ գտած էր Մ. Աբեղեանի հրատարակութիւնն մէջ(*), բայց իրեւ յատուկ անուն գլխագրուած: Նայելով բառին իմաստին — գատառի զըլիուար քաղաք, սոտան — աւելի ուղիլ է գնել իրեւ հասարակ անունը Վերոյիշեալ տողին աշխարհաբար թարգմանութիւնը պիտի ըլլար: Օերթալով կ'իջնէր Պողթնի սոտանը, իր առաջին դաստակերտը: Ընդգծուած բառին տեղ Մ. Աբեղեան ունի առաջվախ, իսկ Ս. Բաննեան^(**) «Անխկինու նախընտրելի է առաջինն, վասնդի ըստ Կորիւնի Մաշտոց, իր կրօնաւորելէն յետոյ քարոզութեան ձեռնարկելուն, ամենէն առաջ սիրմալ իջանէր յանկարման տեղին Պողթան»: Հ. Ակիննեան հարցարանելով կը գրէ: — Բառիս կցուած «յայուազին դաստակերտն իւրա իմանալու չէ արդեօք ուստասակբառին բացատրութիւնը» այս գէպքին «իւրա աւելագրութիւն է՝ (Էջ 90): Արդարեւ յըլուստամակն Պողթանը բառերը կը բացայայտուին «յառաջին գատակերտն իւրա բացատրութեամբ, ուր պիրը աւելագրութիւն չէ երբեք. Մաշտոց կ'իջնէր Պողթնի սոտանը, որ ի՞ր առաջին դաստակերտն էր:

7. — Էջ 32: — «սատանայակուր»: Մեր կարծիքով նախընտրելի է սապտանա-

(*) Վարք Մատոցի, Երեվան, 1941:

(**) Վարք Մետավայ, ի Պայքար առաջըանի, 1951:

յակիր», ինչպէս հոս ունին ի միջի այլոց դ. ֆնտգլեան և Մ. Սքեղեան։ Հ. Ակինեան ևս յաջորդ էջին վրայ գարձեալ պիտի հանդիպի սատանայակիրը բառին։ Հմմտ. նաև այս կերպով կերտուած սաստուածաւ կիրը բառը։ Հաւանաբար սխալ գրչութեան արդիւնք է ՆՀԲի յիշած զոյդ նախագառութիւններուն մէջ տեսնուող սատանայակուրը բառը։

8. — Էջ 37. — Բնագրի կարեոր և բատ շատերու ազաւաղուած տողին իրբ ուղղում ասիէ առաջ Հ. Ակինեան առաջարկած է երկու տարբեր ձեւեր, այժմ զանոնք լքելով, իրբ ուղղագոյն կ'առաջարկէ երրորդ մը. «Յորոց և ոմանց արժանի եղեալ ի կարգ եփիսկոպոսութեան վիճակիւ։ Այս ուղղում ալ պէտք է ըսկել որ նախորդներէն նուազ ծախող չէ։ Նախ քան իր կոսմէ չորրորդ ուղղումի մը հրապարակ նետուիլը, ներուի մեզի այդ նախադասութեան բնագրական ձեւը ճիշգ համարիլ և յարաբերական գերանուններու գրուած ստորագառ նախագառութեանց յարաբերամբ ճշգել այսպէս։ «յորոց», իմա՛, ի բաժանեալ լեզուացն ժողովելոց. «որոց», իմա՛, միոյ Աստուծոյ փառաբանիչք. որով կը մտանանք հետեւեալ իմաստը. և արդ զանոնք, որ այսպի մասնաւոր և բաժնուած լիզուններ ժողովուեցան — որոնցմէ ես անարժանս ալ բարձրացայ եփիսկոպոսական կարդի սատիճանին — մէկ սատուած արարբառ պատգամով մէկ ազգ կապելով՝ կը յօրինէր միակ Աստուծոյ փառաբանիչներ, որոնց առաջինի՝ Ասմուէլ անունով, սուրբ և բարեպաշտ մարգ մը, արքունի տան եփիսկոսու եղաւ։

9. — Էջ 38. — Բնագրին «Ակումիտ անուն կոչելոյ» բառերուն տեղ Հ. Ակինեան գրած է «յարքունին ուղարկելոյ», առնելով Հ. Յ. Թորոսեանէն, որ ըստ իրեն «Ճշկու ուղղած» է (Էջ 97), Մ. Սքեղեան պահած է ընկալեալ բնագիրը։ Մեր կարծիքով բնագիրը տրոնէլի է սապէս։ ուստի և հրաման ելանէր, վայելուչ մեծարանոք — զՍուրբն Ակումիտ անուն — կոչելոյ։ որ կը նշանակէ. և որմէ (Թէօդոս Կայսրէն) հրաման կ'ելլէր՝ վայելուչ մեծարանոքով հրաւիրելու Ակումիտ անուն սուրբը։

10. — Էջ 39. — Հ. Ակինեան բնագրին «անընկափ թողոյր» բացատրութիւնը

թերի նկատելով կը լրացնէ. «Եւ ոչ զմի ինչ անընկալ թողոյր»։ իսկ ամեծամեծ պարգևօք պատուելու բառերը, որ անընկալ թողոյրնէն առաջ գրուած են բնագրին մէջ, կը փոխադրէ ետև, գրելով. «Եւ մեծամեծ պարգևաւք պատուելով Բնագրին համաձայն, ըստ երկոյթին, Կորիւն ըսել կ'ուզէ թէ Մաշտոց, դպրոցներ և եկեղեցիներ հաստատելու վերաբերմամբ արքունական հրամանագիրը ստանալէ վերջ, եւ հանձնօրէն կը մերժէր (անընկալ թողոյր) իրեն տրուած մեծամեծ նուէրները, հանցնելով արքունիքը առ այդ։ Հ. Ակինեանի ըրած յաւելումները և տեղափոխութիւնները բոլորպին քմահաճ են և անհրաժեշտ առողջութեան գմանակ մը։

11. — Էջ 41 և ննթ. 69. — Հ. Ակինեան, Կորիւնի բնագրին հատուածները լստ կամս տեղափոխելէ վերջ, աղուանիրէն, մահաւանգ գոթերէն լեզուի այրութենին չուրդ նոր նոր և հիանալի բանիրէ կը պատմէ, իրբ աղբիւր ունենալով իր ենթագրութեանց տոպրակը և միջնադարեան պահպանակ մը։

12. — Էջ 46 տող 48. — զգհամագունակնո բառը, որ բնագրին մէջ առնուած է, ընդունելի չէ. քանի որ ձեռագրական տուեալները աւելի հաւանական կը ցուցնեն հանդոյն նմին։ կամ ոհանգոյն նմին։ ասացուածը։ Հմմտ. Կորիւնի կողմէ նախապէս զործածուած սկանգոյն սմին» բացատրութիւնն ալ (Դ. Ֆնտգլեան, Էջ 11, տող 160):

13. — Էջ 48. — արիւնագիրսա ածականը բնագրէն ներս առնելու համար, ըստ մեզի, անբաւարար է երկու ծառընտիրներու վկայութիւնը. Կ'արժէ դիմել որ այդ բառը չունի նշի, իսկ Ագաթանգեղոսի մէջ «մուրհակս անիբաւութեան» բացատրութեան փոխարէն կ'երկի «մուրհակս անիբաւութիրս», որ հասկնալի է ինքնին։ «Արիւնագիրսա կրնայ վրիպակաւ ծագած ըլլալ անիբաւագիրսուէն»։

14. — Էջ 49. — ածակախիթ» բառին տեղ գրուած «ծառախիթ»ը նուազ հիմնարուած է և հետեւարար իրաւունք չուներ բնագրին բնիկ բառին տեղը բռնագրաւելու։

15. — Էջ 63 տող 89. — Կորիւնի բնագրին հարազատ Վահան անունը Հ. Ակինեան անիբաւօրէն կը փոխէ և կ'ընէ Վահամշապուհ և կը յայտարարէ ուուզգեցի»։

(Հմմա. Ե. Օսեան, Ընկ. Նամականի, Էջ 3, «Ենեցի»): Կորիւն, պատմելէ յետոյ երկու մեծ սուրբերու՝ Սահակի և Մաշտոցի յաջորդական մահերը; կը յայտնէ թէ իրեն վերակացու և տեղապահ կարգուեցան Յովսէփ և Յովհան, և ապա կ'աւելցնէ նաև որ բարեհացապարտն Վահան ալ, Ամատունի Հազարապետը, փոխով ամենուն օգնութեան կը հասնէր: Այս շատ բնական և անհրաժեշտ տեղեկութեան փոխարէն Հ. Ակինեան կը ստիպէ Կորիւնը որ յանկարծ երեսուն տարի ետք թայ և Վոամշապուհի մահը յիշէ, գոհացնելու համար իր բնագիրը և վերականգնող Գերյարգելի Հայրը: Ագաւ թանգեղոսի մէջ Վահանի տեղ Տրդատ դրուած ըլլալը բաւական չէ հետեցնելու համար թէ Կորիւնի մէջ Վոամշապուհ գրուած էր: Սպասելի է որ Վահանի մասին խօսող այս հատուածն ալ իր ներկայ տեղէն կորզուելով փոխազրուի այլուր, որպէսզի Կորիւնի բնագիրը քիչ մը ևս «վերականգնուի»:

Այս նկատողութիւնները հազիւ մէկ տասներորդը կը ներկայացնեն Հ. Ակինեանի սոյն գործին մէջ ազատ համարձակ վիտասցող ռուզդում մաներուն և Վերականգնում ուներուն: Մանր օրբազրութիւններ կան ի հարկէ, որոնք սակայն կ'անշբանան խոշոր սխալներու ստուերին տակ: Իազմաթիւ հատուածներ տեղափոխուած են անհիմն և անընդունելի ենթադրութիւններով, և մեր ձեռքը տրուած է Կորիւնի օբնագիրը մը, որ յոյժ կասկածելի է և յայտնապէս շինծու:

Բնաւ զարմանալի չէ որ, Ազգաթանգեղոսի, Փաւաստոսի, Խորենացիի, Փարակեցիի և Եղիշէի յօշտուումէն յետոյ, Կորիւնի չքնաղ մատանան ալ ենթարկուէր բզքտումի փորձի մը:

Հայ-քանասէրէ մը պիտի պահանջուէր քիչ մը աւելի լուրջ և իղճամիտ ըլլալ մէր կին բնագիրները ձեռնելու ժամանակ:

Ն. ԵՊՍ. ՄԱՎԱԿԱՆ

ԳԻԼԳԱՄԵՇԻ ԴԻՒՑԱՁՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Համեմուրապիի Օրինացիրէր-ին հրաշարկութեան եօֆ, ի դյու կ'ընձայեն Հոգելուր Տ. Անուշաւան Արդ. Զաշամեամի ուրիշ մկանի կայսերական Գլուխացի Դիւցազներու թիւնը:

Կը յուսամի որ ասկի եօֆ Հոգ. Տ. Անուշաւան Արդ.՝ աելի համարական զրեկայի մեր բանապիրական գրականութեան վրա և կարեւոր յակումներ ընէ:

ԽՄԲ.

ՓՈԽԱՆ ՑԱԽԱԶԱԲԱՆԻ

Տիգրիս-Եփրատեան հավիտէն կաակուած իմացական թողծնէն, Դիլզամէի Դիւցազներգութիւնը՝ Բաբելական այս Ռ. գիտական, գրական գլուխ-գործոցի մը արժանի քնները կը ներամփուի գր տողերուն մէջ, ուրիշ տառելութիւններու առ ընթեր՝ գիցարանական առատ միերք, բաց գտական կրօններու սատարող ատազ, ջրհեղեղի հոչակաւոր զըոյց, մահուան ըսկեպտիկ փիլիսոփայութիւն, և յաւերք լիշտակ մը կերտելու կրծող մարմաչ, քընարերգակ մահերգութեան մը հեծեծանքը կ'ողբայ Գլուխամէշի Դիւցազներգութիւնը առաւելաբար: Մէր թարգմանութիւնը կատարուած է ռուզակի բեւեռագիր բնագրէն, R. Campbell Thompsonի, The Epic of Gilgamish, Oxford, 1930, արգիլագոյն կոթողական հրամարակութենին: յեն անահետած նաև նորագիւտ արձանագրութիւնները:

ՆԵՐԱԾՈՒՅԻ ԹԻՒԻՆ

Տ. Ա. Խ. Ա. Կ. Ե. Բ. Ո. Ի. Տ. Գ.

Այս գիւցազներգութեան նիւթելէնին ստուար քանակը՝ լոյսի բերուեցաւ Նարուաստուծոյ տաճարին և Ասուրբանիպալ արքայի բազմահատոր մատենագրապանին աւերակոյաներէն: Կերջին գարու կէսերուն: